

ISSN:1306-3111

e-Journal of New World Sciences Academy
2012, Volume: 7, Number: 3, Article Number:D0100

NWSA-FINE ARTS

Received: April 2012

Accepted: July 2012

Series : D

ISSN : 1308-7290

© 2010 www.newwsa.com

Abdullah Ayaydın

Karadeniz Technical University

ayaydin2011@hotmail.com

Trabzon-Turkey

EVRENSEL DİL VE SEMBOLLER DÜNYASI: GÖRSEL SANATLAR

ÖZET

Görseller evrensel bir dildir. Sanatın her dalında kendine has bir dil vardır. Görsel sanatlarında kendine has bir görsel dili vardır. Bu dil görsel sembollerden oluşmaktadır. Görsel semboller görsel iletişimi ve dolayısı ile evrensel dili oluşturmaktadır. Bu çalışmanın amacı; görsel sanatları semboller ve iletişim açısından irdelemek, sanatın evrensel dil olma boyutunu tartışmak ve görsel sanatlar eğitiminin önemini vurgulamaktır. Çalışmada tarama yöntemlerinden biri olan literatür taramasından faydalanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre; iletişimde görme duyusu önemli rol oynamaktadır, sanatın her dalında ve sanatçının kendini ifade etmesinde semboller etkili olmaktadır. Sanatta sembollerin kullanılması sanatın iletişim boyutunu ve dolayısı ile evrensel dili oluşturmaktadır, sanat; kültürün, toplum ve iletişim oluşmasında rol almaktadır, çocuk resimlerinde semboller sıkça yer almaktadır ve çocuklar kendini ifade etmede sembolleri kullanarak iletişim kurmaya çalışmaktadırlar. Sonuç olarak sanatın görsel dilini öğrenmek iletişim için önemlidir, Bu iletişimin ve evrensel dilin öğrenilmesi sanat eğitimini gerekli kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Evrensel Dil, Sanat, Sembol, Görsel Sanatlar,
Görsel Semboller

UNIVERSAL LANGUAGE AND SYMBOLS WORLD: VISUAL ARTS

ABSTRACT

Visuals are an international language. In every branch of art there is a specific language. Visual arts have also their own visual language. This language consists of visual symbols. Visual symbols constitute visual communication and therefore international language. The aims of this study are; examine of visual arts as regards symbols and communication, discuss about art as regards of being an international art and express the importance of visual arts education. It has been benefited from literature search that is a kind of survey method. According to obtained data; visual sense plays an important role in communication, symbols are effective on artist's own expression and on every branch of art. Use of symbols in art, constitutes the dimension of communication of art and therefore universal language. Art also plays a role in constitution of community, culture and communication. Symbols frequently can be seen in children's drawings and children try to make communication with use of symbols for express themselves. Consequently, communication is important for learn of art's visual language. Learn of this communication and universal language, requires art education.

Keywords: Universal Language, Art, Symbol, Visual Art,
Visual Symbols,

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

İnsanoğlunu diğer canlılardan farklı kılan önemli özelliklerden biri gelişmiş iletişim kurma becerilerine sahip olmasıdır. Bu iletişim kurma becerileri sayesinde insanlar birbirini anlayabilmekte, sosyalleşmekte, kültür ve medeniyetler oluşturabilmektedir. Günümüzde iletişim, her zamankinden çok daha fazla önem kazanmıştır. Öyle ki; çağımızı *iletişim çağı* olarak nitelendirecek kadar ön plana çıkmıştır.

İletişim oldukça geniş bir kavramdır. Türk Dil Kurumu'na (TDK, 2010) göre; "İletişim; duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılmasıdır." Bu tanımdan da anlaşıldığı gibi; duygu, düşünce veya bilgilerin başkalarına aktarılmasının çok çeşitli yolları olabilir. Görüldüğü gibi; temel amaç duygu, düşünce veya bilgilerin başkalarına aktarılmasıdır ve bunun için akla gelebilecek her yol mubahtır.

İletişim kurmanın sayısız farklı yolu olabilir ve iletişim şekli sürekli değişebilir ama değişmeyen bir kavram vardır ki; o da semboldür (simge). Her türlü iletişimi sağlayan sembollerdir. Turani (1998: 124) sembolü "Bir şeyi tanıtan, temsil eden biçim, alamet" olarak tanımlamaktadır. İletişimde en yaygın olarak kullanılan sembollere örnek olarak, sözlü iletişimi sağlayan kelimeler gösterilebilir. Robinson'a (2003: 145) göre; rakamların kabul edilmiş değerleri gibi, kelimelerinde alışlagelmiş anlamları vardır. Bilinmeyen bir kelime ile karşılaşıldığında, sözlüğe bakılır ve orada onun başka kelimeler kullanılarak tanımlandığı görülür. Sayı sistemleri, sonsuz sayıda çeşitliliğe sahip net anlamlar ifade edecek şekilde, sistematik bir biçimde birleştirebilen küçük bir dizi temel birimden inşa edilmiştir. Sistematik semboller, kurallarla yönetilir ve anlam, anlamsızlıktan, üzerinde anlaşılma kurallarıyla ayrılır. Böyle bir sistem içinde, çeşitli öğelerin bir araya getirilmesinin ve bir anlam ifade etmesinin bazı kesin yolları vardır. Verilen bir cümlenin anlamı bilinemeyebilir. Ancak bir anlamı olduğu, sistemin kurallarına uygun oluşu nedeniyle fark edilebilir. Yeni bir kelimeyle karşılaşıldığında, her zaman anlamına sözlükten bakılabilir. Hatta yeni bir kelimenin anlamını öğrenmek için, bazen sözlüğe bakmaya bile gerek duyulmayabilir. Çoğu kez kullanıldığı genel çerçeveden onun anlamı çıkarılabilir.

Sembollerin sıkça kullanıldığı iletişim yollarından biri de görsel sanatlardır. Görsel sanatların içerdiği semboller bu alanın dilini ortaya koyar ve sanatın görsel dilini oluşturur. Bu görsel dil, duygu, düşünce veya bilgilerin sanat yoluyla paylaşılmasını ve sanat yoluyla iletişimin kurulmasını sağlar.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Görseller evrensel bir dildir. Sanatın her dalında kendine has bir dil vardır. Görsel sanatlarında kendine has bir görsel dili vardır. Bu dil görsel sembollerden oluşmaktadır. Görsel semboller görsel iletişimi ve dolayısı ile evrensel dili oluşturmaktadır. Bu çalışmanın amacı; görsel sanatları semboller ve iletişim açısından irdelemek, sanatın evrensel dil olma boyutunu tartışmak ve görsel sanatlar eğitiminin önemini vurgulamaktır. Çalışmada tarama yöntemlerinden biri olan literatür taramasından faydalanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre; iletişimde görme duyusu önemli rol oynamaktadır, sanatın her dalında ve sanatçının kendini ifade etmesinde semboller etkili olmaktadır. Sanatta sembollerin kullanılması sanatın iletişim boyutunu ve dolayısı ile evrensel dili oluşturmaktadır, sanat; kültürün, toplum ve iletişim oluşmasında rol almaktadır, çocuk resimlerinde semboller sıkça yer almaktadır ve çocuklar kendini ifade etmede sembollerini kullanarak iletişim kurmaya çalışmaktadırlar. Sonuç olarak sanatın görsel dilini öğrenmek iletişim

için önemlidir, Bu iletişimin ve evrensel dilin öğrenilmesi sanat eğitimini gerekli kılmaktadır.

3. İLETİŞİMDE GÖRME DUYUSU (SENSE OF SIGHT IN COMMUNICATION)

Görme duyusu insanın hayatında önemli bir yere sahip olduğu gibi iletişimde de önemli bir yere sahiptir. Görme olayı bir ayna gibi görüneni fark etme kadar basit bir olay değildir. Görsel algının zihinsel ve duyuşsal süreci de olduğu bilinmektedir. Leppert'e (2002: 16) göre; görme sadece biyolojik ve fiziksel bir mesele veya sadece ışık dalgalarının retinadaki hareketiyle ilgili bir mesele değildir. Daha çok zihin ve düşünce süreçleriyle ilgili bir meseledir. Düşünmeye başlandığı anda görmenin karmaşıklığı geometrik olarak artar, çünkü bu durumda denklemin içine dil de dâhil edilmiş olur. Çünkü bu durumda mesele, artık konuşmaya başlamadan önce bebeklerle ebeveynleri arasındaki temel özdeşlik bağında olduğu gibi sadece tanımayla sınırlı olmaktan çıkar. Burada işin içine temsil girer. Dilin işlevi, en başta görme duyusu olan çeşitli duyular aracılığıyla ulaşan şeylerin, soyut ve yinelenebilir göstergeler ve seslerle temsilini sunmaktır. Duyular olmasaydı dil de olmayacaktı. Duyulardan biri ya da bir kaçı olmadan da idare edilebilir fakat duyuların tamamından yoksun olarak asla. Birey sadece görme duyusu ile sınırlandırılacak olursa, anlayışı kısmen düşünceye bağlı olacaktır; tıpkı düşüncenin dile bağlı olması gibi. Burada da yine ortaya temsil çıkmaktadır.

Birey büyük oranda görme sayesinde çevresi ile iletişim kurar. Bu iletişim süreci içinde görsel algı gelişir ve bireyin kişisel seçimlerini oluşturmada rol oynar. Gel'e (1996: 25) göre; birey hızla değişen dünyamızda gözlem yaparak çevresini algılar. En önemlisi ise; bakma görme ile başlayan titiz bir gözlem sonucunda nesnel arasındaki düzen ya da düzensizlikleri sezmeyi ve böylece iletişime dayalı öğrenmeyi davranışa dönüştürür. Bu yolla algı zenginliğine ulaşan birey; yaratıcı düşünme, araştırıcı tavır geliştirme, analiz ve sentez yapma gibi yetiler kazanır, bu da kişiye bireysel, ulusal ve evrensel sorunlarını çözmede kolaylıklar sağlar.

Görsel algı kavramını oluşturan yapıtaşları görsel imgelerdir. Başka bir deyişle görsel imgeler sonucunda görsel algı oluşur. Gözün gördüğü her şey bir görsel imge olarak kabul edilebilir ancak bu görsel imgeler arasında da algı açısından farklılıklar olduğu söylenebilir. Görsel algıyı şiddetli olarak etkileyen imgeler olduğu gibi pasif, etkisiz, hatırlanması zor imgeler de olabilir. Görsel imgeler birer görsel sembol durumuna geldikçe etkililiği artabilir. Görsel imgenin içinde taşıdığı sembolik ifadeler artıkça taşıdığı anlam ve dolayısı ile ifade gücü de artabilir. Becer'e (2002: 37) göre; bazı görsel sembollerin kimlikleri öylesine güçlüdür ki, bunların küçük bir ayrıntısı bile tanınmayı sağlayan ipuçlarını bünyesinde taşır.

Görsel sembollerin algısal boyutu sanatın da algılanabilirliğini ve dolayısıyla iletişimin görsel boyutunu oluşturur. Sembollerin taşıdığı anlam alıcı-verici arasındaki iletişimi kurabilmesi için alıcının bu anlamın farkında olması gerekir. Robinson'a (2003: 145) göre; resim, şiir, müzik ve dans semboller için verilebilecek örneklerdir. Onların anlamları, aldıkları biçimlere özgü bir şekilde ifade edilir. Bir resmin anlamı çözülmek isteniyorsa, öncelikle bir renkler sözlüğüne başvurup, mavi ile yeşil yan yana kullanıldığında genellikle neyi anlattığı öğrenilmeli. Bir senfoninin ne demek istediğini herkese anlatabilecek bir ses ya da armoni katalogu yoktur. Hiçbir dramatik kodlar kitabı, insanlara bir oyunun ne demek istediğini tam olarak anlatamaz. Sanatın sembolik biçimleri için, anlamlıyı anlamsızdan ayıran kesinleşmiş anlam kuralları yoktur. Bir sanat yapıtının anlamı, yalnızca ifade edildiği özgün form içinde

bulunabilir. Sanatta bir yapıtın sesi ya da duygusu, "ne demek istediğinden" ve aynı zamanda "nasıl dediğinden" koparılıp ayrılamaz. Bir resim, bir oyun, bir senfoni, bir roman, alışıl gelmiş bir kullanımdan değil, daha çok bir biçim duygusundan ve kültürel bilgiden yaratılmış karmaşık ve özgün biçimlerdir.

4. SANATÇI VE SEMBOLLER (ARTIST AND SYMBOLS)

Sanat, sembol kavramının en yoğun olarak yer aldığı alanlardan biridir. Sanatçı bu sembollerden faydalanarak düşüncelerini, duygularını ya da anlatmak istediği her neyse onu izleyiciye aktarmaya çalışır. Sanatın her dalı için bunu söylemek yanlış olmasa gerek. Ashton'a (2001: 90) göre; sanat bir semboller dilidir. Ağzımdan 'adam' sözcüğü çıktığında aklıma bir adam resmi gelir; çünkü bu sözcük adamın bir sembolü olmuştur. 'Adam' sözcüğü, fotoğrafın gösterdiği bir adam kadar etkili değildir. İki delik; bunlar bir yüzün sembolüdür; yüzü tamamen göstermeden, onu çağrıştırmak için yeterlidir. Edman (1998: 17) da bu konuda şunları söylemektedir: Şair, heykeltıraş ve mimar nesnelere, şair ve romancı olaylara öyle bir şekil verir ki, göz duraklamak zorunda kalır ve bakmaktan zevk alır; kulak sadece dinlemek ister; zihin faydacılıktan uzaklaşarak keşfetmenin, merak veya hayret etmenin hazzını tadar. İskemle, üzerinde oturulacak bir sembol olmaktan çıkar; kompozisyonda bir kısım, bir nokta, bir şekil ve renk mihrabı haline gelir; bir tablo da resim sanatı bakımından dikkate değer bir hale, canlı bir hale gelir. Bigalı'nın (1984: 30) yaklaşımına göre ise; sanatçı, tuvalin sınırlı alanını, her zaman ve mekân için, düzenli bir hareketi, sembolize etmeyi ister. Bir portakal, ne mükemmel bir düzen gösterdiğinin acaba farkında mıyız? Portakal kabuğunun altındaki düzenli dilimler gibi bir sistem; sanatın da gayesi olamaz mı?

Sanatın gayesi tartışılabilir ama tartışılmayacak bir şey vardır ki o da sanatın kendine has bir dile sahip olduğudur. Sanatın olduğu her yerde bu dil vardır ve bu dili oluşturan da sembollerdir. Sanatta semboller denince sadece sembollerin yoğunlukta yer aldığı Sembolizm akımı gibi bir durum anlaşılmamalıdır. Sanat olduğu her yerde örneğin geleneksel sanatlarda ve hatta doğadan birebir alınarak yapılan resimlerde bile semboller vardır. Kandinsky (2001: 121) bu konuyu şöyle ifade etmektedir.

"Belki de geleneksel süsleme sanatı, kaynağını doğadan almıştır. Ancak, dışsal doğanın tüm sanatın tek kaynağı olduğunu öne sürdüğümüzde, şekillerle süslemede doğal nesnelere, neredeyse yalnızca hiyerogliflermişçesine, semboller gibi kullanıldığını hatırlamamız gerekir. Bu nedenle onların içsel armonisini ölçemeyiz. Örneğin, Çin ejderhalarından oluşan bir tasarımın yemek ya da yatak odamızda duruşuna katlanabiliriz ve bu durum, bizi papatyalı bir tasarımdan daha fazla rahatsız etmez."

Sanatın en temel esin kaynaklarından biri doğadır denebilir. Görsel sanatlarla uğraşan sanatçıların büyük bir çoğunluğu doğayı gözlemleyerek sanatlarını icra etmeye başlamışlardır. Ancak sembollerden bahsedilince doğayı direkt aktaran sanattan çok soyut sanat gibi sembolik ya da simgeci sanat anlaşılabilir. Oysa doğayı vurgulayan gerçekçi resimlerin temelinde de sembolik anlatımların var olduğu söylenebilir. Ersoy'a (2002: 111) göre; sanatı anlama gerçeği, sembollerini kullanma ve doğayı değerlendirmeye bağlıdır. Sembolizm, insan beyninin işlevlerinin iki yolundan birisidir. Diğer de dış dünyadan doğrudan edinilen izlenimlerdir. Dil de bir semboldür. Düşünce şekilleri ile tamamlanmış olup, matematikte olduğu gibi semboller sistemine bağlıdır. Duygusal algılarını etkisiz

ve bazılarının primitif oluşu da doğaldır. Ashton'a (2001: 90) göre; her sanatçı doğayı gözlemlemeli, ama onu resimle asla karıştırmamalıdır. Doğa resme ancak işaretle aktarılabilir. Klee'ye (2006: 39) göre ise sanat, evrenin görüntüsüdür. Tıpkı karasal dünyanın kozmosun sembolü olması gibi bir semboldür.

Sanat temelde bir semboller dünyasıdır. Örneğin, bir tiyatro oyunu belli olayların simgelenmesidir (Ersoy, 2002: 5). Herhangi bir şey de bir sembol olabilir. Gün batımı sizin için "hüzün", bir başkası için ise, bütünüyle kişisel çağrışımlar ya da ruh hali nedeniyle, içi içine sığmamanın sembolü olabilir. Bu semboller kişisel ve psikolojiktir. Biçimsel sembollerle bir anlam üretmek amaçlanır. Sistematik olanlarla, şematik olanlar arasında fark vardır. Kelimeler ve rakamlar sistematik sembollere örnektir; birbirleriyle tanımlanabilen birbirinden ayrı elemanları ve kullanımlarını etkileyen ancak anlamlılıklarını sürdüren kuralları vardır (Robinson, 2003: 145).

İnsan zihni sembolik fonksiyonludur. Bilinç, inanç, hareket ve algılar bu deneyimlerin tamamlayıcılarıdır. Semboller ve anlamlar, sanatçının biçim ve renkleri ile birleşerek yapıtı yaratır. Bu çeşit sembolik bir sanat, heyecanların, duyguların sembolik değişimi olarak tanımlanabilir. Gereksiz ayrıntılar ortadan kaldırılır. Duygular birbirini tutar ve yoğunlaşır. Uyumlu duygular karşılıklı yoğunlaşır, gereksiz ayrıntılar atılır, esas etki böylece oluşur. Her küçük heyecan, doğrudan bilincimizdeki gerçeklere bağlanmış olarak, bazı detaylar atılarak oluşur ve çoğalır (Ersoy, 2002: 112). Örneğin, bir gün Kompozitör Gustav Mahler, stüdyosunda oturmuş yeni bir piyano parçasını tamamlıyordu. Çalarken, öğrencilerden biri odaya girdi ve sessizce onu dinledi. Parçanın bitiminde, öğrenci, "Hocam, müthişti. Bu ne hakkında?" diye sordu. Mahler ona döndü; "Şunun hakkında" dedi ve piyanonun başına oturup parçayı bir kez daha çaldı. Eğer müziğin içindeki düşünceler, sözcüklerle ifade edilebilseydi, o zaman müzik bestelemeye gerek kalmayacaktı bile (Robinson, 2003: 145).

Sanat dünyasında sembol kavramına en çok dikkat çeken ve sanatı sembollere odaklayan gelişme sembolizm akımının ortaya çıkmasıdır denebilir. Sanatın her dalında ve görsel sanatların her alt basamağında semboller zaten yaygın şekilde kullanılmaya başlamıştır. Ancak kavramsal anlamda sembollere dikkat çeken sembolizm akımını ortaya koyan sanatçılar olmuştur. Genel anlamda sembol kullanımının dışında, sembolizmin kendi içinde yeni fikirleri ve kuralları da vardır. Sembolizm görüngüyü bir fikre, fikri bir imgeye dönüştürür; ama bu öyle bir dönüştürmedir ki, imgedeki fikir her zaman sonsuzcasına etkili ve erişilmez kalır ve bütün dillerde söylene bile gene de dile getirilemezliğini korur (Eco, 1998: 86). Sembolizmin bir tanımı Emile Bernard'ın 1888'de formüle ettiği Sentetizmin tanımı ile yakın ilişkilidir. Gauguin'in ağacı, modern sanatın tüm oluşu, sembolik sanatın özelliğidir. Soyutlama yönünden gelişen değişim şeması içinde dolaşabilir. Mondrian veya Kandinsky'nin soyutlamalarını doğrulayan veya ima eder gibi görünen hiçbir şey Gauguin'in resimlerinde yoktur. Bununla beraber sembolden türeyen semboller zinciri vardır. Bu semboller yüzeysel çağrışımlarla elde edilir (Ersoy, 2002: 112).

5. SEMBOLLERİN İLTIŞİM BOYUTU (COMMUNICATION DIMENSION OF SYMBOLS)

Genel anlamda, iletişim ortak hedefe varmaktır. Batılıların "communication" diye ifade ettiği iletişim "anlamları bireyler arasında ortak kılma" şeklinde tanımlandığı gibi teknik bir dilde, bir kaynağı, bir mesajı, bir kanal üzerinden bir alıcıya iletme sürecidir (Özen, 2001: 95). Burada alıcı her zaman insandır ve iletişim sürecinin odağında insan vardır. Öyleyse iletişim insana özgü bir

kavramdır dense yanlış olmasa gerek. Bu açıdan bakıldığında sanatın da sadece insana özgü bir kavram olduğu hatırlanabilir. Özel'in (2000: 148) de ifade ettiği gibi; sanatın konusu ya doğrudan insan ya da insanla ilişkilidir. Teknoloji ne kadar gelişirse gelişsin, insanın kendisinin olmadığı sürece sanat deme imkânı olmayacağı için, sanat insanın kendini ifade etmesinin ve bir diğeriyle iletişime geçmesinin muhteşem bir yolu olarak kalacaktır. Erinç'e (2004: 53) göre; ileti, dolayısıyla iletişim tüm sanat dalları için olduğu gibi, resim sanatının da yarıştırılmayan bir niteliği, bir varlık nedeni sayıldığından, 'bu ne anlama gelebilir' denebilen en çağdaş -en şekilsiz- resmin bile bir iletisi olduğu bir kez daha vurgulanmalıdır.

Duchamp'a göre sanat eseri, sanatçıyla iletişim kurmak için bir araç, izleyicinin bu iletişim yoluyla, sanatçıyla ve onun yaratıcı edimiyle sihirli bir biçimde özdeşleşmesini sağlayan bir ayindir (Kuspit, 2006: 35). Gelişmiş bilgi ve iletişim teknolojileri sanatla aynı araçları kullanmaktadır. Yani, eski teknolojiler sözcük ve dil kullanırken, yeni teknolojiler özellikle ses ve imgeye ağırlık vermektedirler (Erzen, 1990: 67). Güzel sanatların her türünde bağımsızlık ve özgünlük adına ortaya çıkmış olan soyut sanat, ilkel ve çocuksu hayalleri çeşitli sembollerle birleştirerek oluşturmaktadır. Ortaya çıkan yapıtları anlayıp, değerlendirebilmek için ne denli çaba harcanırsa harcanırsın, onları kavramak ve anlamak mümkün değildir. Bu tür yapıtlar, izleyenin zekâsına göre başka başka değerlendirildiğinden, özgür ve bireysel zevklere hizmet etmektedir. Bu, sanatın kuralı ve yöntemi olmadığı gibi, zoru kolay kolay da zor göstermeye çalışır. Klasik güzellik anlayışı ve geleneksel teknikleri bir tarafa atmıştır (Ersoy, 2002: 121).

6. KÜLTÜR, TOPLUM VE İLETİŞİM (CULTURE, SOCIETY AND COMMUNICATION)

Sanat, içinde doğduğu kültürün yaşamasını, işlenmesini, kültürler arası ilişkiyi ve iletişimi sağlayan önemli bir araçtır. Sanatın kullandığı dilin özelliği nedeniyle, her kültüre mensup insanlar onun üzerine eğilir, düşünür, zevk alabilirler (Boydaş & Balcı, 1997: 172). Bu yönüyle sanatın uluslar arası iletişimde önemli bir yeri olduğu söylenebilir. Özellikle görsel sembollerin hâkim olduğu görsel sanatlar evrensel bir iletişim dili oluşturmaktadır.

Sanatın içeriğinde ve altyapısında kültürün önemli bir etkisi olduğu söylenebilir. Kültürün bir sonraki nesle aktarılması ise iletişim araçlarıyla mümkündür. Bu iletişim biçimleri sesle, görüntüyle, hareketle izah edilmeye çalışılır. Grafik sanatlar da kitle haberleşmesinde göze hitap eden etkili bir kültür aktarma aracıdır. Özellikle yeni yetişen nesil, olduğu gibi bu sanatın etkisi altındadır. Örneğin, bir çocuğun eline aldığı kitap, sokaktaki afiş, evde bulunan televizyon grafik sanatın yoğun olarak kullanıldığı alanlardır. Ve böylece çocuğun kişiliği, ileride toplum içinde alacağı sorumluluklar ve görevler, bulunduğu çevrede etkilendiği davranışlarla gerçekleştirilebilir (Tepecik, 2002: 72). Bunun sonucu olarak yeni neslin kültürel yapısı ve sanata bakış açısı şekillenmiş olur.

Daha önce de belirtildiği gibi, sanatın işlevlerinden birisi insanlar arasında iletişim sağlamaktır. Kişinin kendinde biriktirmiş olduğu manevi değerleri başkalarına ulaştırmasıdır. Bu iletişim insanlığın ilk dönemlerinden bu yana zorunlu ve vazgeçilmez olarak günümüze kadar gelmiştir. Bu iletişim için gerekli duygu, düşünce ve özlemlerin esasını, insanların birbirleriyle olan bağlayıcı ilişkileri oluşturur. Sanat yapıtlarından aldığımız bilgiler çoğu zaman, sanata özgü bilgiler olmayıp, bilimsel yapıtlardan, tarih ve ekonomi ile güncel gazete ve mecmua haberlerinden edindiğimiz bilgilerde sanat yapıtlarının payı büyüktür. Örneğin: Fransız toplumuna ait bilgiler

tarih ve iktisat kitaplarından daha çok Balzac'ın romanlarından öğrenilmektedir. Çünkü bilimsel yapıtlardan bir şeyler öğrenirken, zorlanıp kafa yormak gerekirken, sanat yapıtından alınan estetik hazzın yanında bilgi edinmek daha kolay olmaktadır (Ersoy, 2002: 41). Böylece sanatın bilgi iletişiminde de önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu bilgi iletişimi farklı kültürlerin birbirini tanımasını ve birbirinden etkilenmesini hızlandırmaktadır.

Toplumlar yeniden yapılanırken; toplumsal örgütlenme ile gerek kurumlar arası, gerekse kişiler arası ilişkilerin sağlıklı kurulmasında gereksinim duyulan en önemli olgulardan biri iletişimdir (Yurdakul, 1990: 80). Yüzyıllar önce Gutenberg, matbaa makinesini icat etti. Bu buluş birçok şeyi değiştirdi. Birdenbire yazılı belgelerin ciltler halinde çoğaltılabilmesi ve uzak yerlere dağıtılması olanaklı hale geldi. Yazılı belgelerin basılıp çoğaltılabilmesi, düşüncelerin herkese ulaşabilmesini sağladı ve okuryazar olma isteği evrensel olarak yaygınlaştı. Bunun da din, siyaset ve kültür üzerinde çok büyük yansımaları oldu. Bu, iletişim tarihinde çok önemli bir dönüm noktası oldu (Robinson, 2003: 39). Böylece, Matbaanın görsel iletişim hızlandırması görsel iletişimin bireyler ve toplumlar üzerindeki etkisinin artmasına sebep oldu denebilir.

Sanatın birey ve toplumlar için ilgi çekici önem taşımasında onun her zaman bir gizemli yönünün de var olması etkili olmuştur. Sanatı gizemli yapan çoğu zaman sembollerdir. Çünkü sembollerin olduğu yerde gizem de vardır. Bu gizem ve semboller sanatsal kültürün devam etmesine de katkıda bulunur. Koyuncu'ya (2008: 181) göre; sanat bugüne dek gizemden ve mistisizmden büyük oranda beslenmiştir. Sanatçılar bazen ezoterik toplulukların üyesi olmuş, orada gerçekleşen mistik deneyimlerini imgelerle ifade etmişlerdir. Ezoterik çağırışı olan yapıtlar, ayrıca bu topluluklar için göstergeler üzerinden kurulmuş bir haritayla iletişim kurmaları yönünden önemli bir hizmet yerine getirmiştir. Yakın zamanlarda toplumun ilgi gösterdiği farklı alanlardan yapıtlara bakıldığında, gizemli konularla ilgili çalışmaların önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

7. ÇOCUK RESİMLERİNDE İLETİŞİM (COMMUNICATION IN CHILD DRAWING)

Çocuk resimlerinin kendine has bazı özelliklerinin olduğu bilinmektedir. Bu özelliklerden biri çocukların resimlerinde bir şeyler anlatmaya çalıştıklarıdır. Çocuk sanat olsun diye resim yapmaz. Zaten bu yüzden çocuk resimlerine sanat eseri gözüyle bakılmaz. Öyleyse çocuklar sanat için resim yapmıyorlarsa neden yapıyorlar?

Çocuklar, resimlerinde anlatımcı bir yol izlerler. Dolayısıyla bir iletişim kurma amacını güderler. Çocukça anlatımlarıyla kendi saf, doğal ve simgesel dünyalarını oluştururlar. Kehnemuyi'ye (2001: 19) göre; çocuk simgesel bir anlatımı, fantezi ve duyguları ile birleştiren, iç dünyasını söze getiren bir ekspresyonisttir.

Gauguin, Kandinsky, Klee ve Dubuffet'nin de aralarında bulunduğu, modern dönem öncesinde ve modern dönemde yaşayan birçok şair ve sanatçı, çocuğu imgelemi en geniş kişi olarak bağırlarına basmış, ilkel, çocuksu, yabancı sanatı en geniş imgeleme sahip, temel sanat olarak görmüşlerdir. İçlerindeki çocukla iletişimlerini kesmemeye çalışmış, bunun için de çoğunlukla ilkel sanatı mihenk taşı olarak kullanmış, kişinin kendisine atfedilen rolü oynamasını ve kendisini o rolle tamamen özdeşleştirmesini talep eden yetişkinlerin toplumsal dünyasını hiçe sayarak içlerindeki çocuğu canlı tutmaya çalışmışlardır (Kuspit, 2006: 28). Örneğin, Picasso, sanatında çocuksu kalma isteğini her zaman dile getiren bir ressamdı. Klee, çalışmalarında semboller kullanmıştır. Chagall da birçok masalsi eser vermiştir ve en güzel modern portre örnekleri de çocuk resimleri gibi dışavurumcudur. Çocukların sürekli olarak önemli keşif ve hamlelerde

bulunmalarını sağlayan sanatsal bir yönleri olduğuna dair yaygın bir kanı mevcuttur (Striker, 2005: 11). Çocukların bu özgün sanatları, onların resimlerinde görsel değerlerin ve dolayısıyla iletişimsel sembollerin varlığının da bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Çocuk resimlerinde sembollerle anlatım oldukça yaygındır. Çocukların resimlerinde ne demek istediklerini büyüklere uzun uzun anlattıkları herkesçe bilinen bir olaydır. Büyüklerin sorduğu "Bu nedir, burada ne demek istedin?" gibi sorular uzun açıklamalarına birçok kişi tanık olmuştur. İşte bu anlatımlar çocuğun resminde kullandığı sembollerin açıklaması olsa gerek. Yavuzer'e (1992: 30) göre; çocuk, bazı çizimlerinde objenin kendisini değil, sembolik yansımalarını resmetmektedir. Küçük çocukların yaptığı ilk resimler sundukları konuları tanımlamaktan çok, bunlara işaret eden geleneksel semboller olarak işlev görürler.

Duyular arasındaki ağır bir şekilde gelişen iş bölümünün en önemli süreci insanlığın çocukluk evresinde olmuştur. Bu dönemde insan her türlü hareketini elleri ile sağlar. Yani eller insanlığın kullandığı ilk araçlardır. Ellerin diğer duyuyla, özellikle gözlerle birlikte etkin olduğu süreç, aslında dış dünyanın işlenmesi demektir. Başka bir deyişle o dünya üzerindeki egemenlik kurmasıdır. Doğadaki nesnelere tek tek ele alınır, işlenir ve kaldırılır. Bu işlem onları sembollere götürür (Ersoy, 2002: 30). Yine, yaratmada önemli olan, sanatçının sembol ve mitler aracılığıyla salt öznel bir boyutta geriye doğru, bir başka deyişle arkaik, çocuksu bilinçdışı alana doğru yol alması değil, aynı zamanda nesnel bir boyutta gerçekliğe ve evrensel olana doğru da yol almasıdır (Yetişken, 1998: 42).

Çocuk resimlerinin anlatımcı olması ve dolayısıyla bu resimlerde sembollerin kullanılması, bu çalışmalarda iletimin ne derece önemli olduğuna bir kanıt olarak gösterilebilir. Yani çocuk iletişim amaçlı resimler yapmaktadır. Resim diliyle kendini ifade etmektedir. Başka bir deyişle, görsel dili kullanarak büyüklerle iletişim kurmaya çalışmaktadır. Bu durum resim yapmanın çocuk için ne kadar önemli olduğu konusunda bir gösterge olabilir.

Çocuğun çizgi ve şekilleri; nesnelere simgeleyen semboller olarak tanınması, okuma ve yazma çalışmalarında sembolleri tanımaya geçişi kolaylaştıracak bir köprü niteliğindedir. Bu nedenle, diyebiliriz ki; bir çocuk resimle ne kadar haşır neşir olursa, okuma ve yazmayı o kadar kolay öğrenir (Striker, 2005: 45). Resim, kolay bir iletişim aracı olması nedeniyle sınırlı sözcük bilgisine sahip bir çocuk için, kendisi ile dış dünya arasında iletişimi sağlayan bir araçtır (Yavuzer, 1992: 14).

Çocuk sanatında sembollerin yer almasının bir sonucu da resim yapmanın zihinsel sürecinin var olduğunu göstermesidir. Sembol kullanımı bilişsel sürecin başka bir boyutuna işaret etmektedir. Farklı bir söylemle, resim, bireyin kendince düzenlemeye çalıştığı karmaşık dünyasını açıklayış biçimi ve zihinsel gelişimin göstergesi sayılabilir (Yavuzer, 1992: 11). Örneğin, Gauguin sanatı duyguların aktarımı olarak değil, bir düşüncenin iletilmesi olarak görmekte, renkler onun gözünde simgesel bir güç taşımaktadır. Böylece "hayal" ve "simgesel anlamlılık" gibi kavramlar ortaya çıkar. Gauguin'in simgeler dilinin, örneğin köylülerin inanç dünyasıyla, yerlilerin cinli perili inançlarıyla sıkı ilişkileri vardır (Mondadori, 1981: 628).

Eğitim psikologlarının ortak görüşlerine göre; bir sınıftaki öğrenciler bir konuda birbirleriyle kıyaslandığında, sembolleri başarıyla kullananların, karmaşık problemleri başkalarından yardım almadan ya da çok az yardımla çözebilenlerin, amaçlı ve planlı olanların zeka düzeylerinin diğerlerine kıyasla daha yüksek olduğu söylenebilmektedir (Ülgen, 1995: 27). Yani sanatta başarılı olmak ya

da zeki olmak sanatın sembol dilini kullanma ile paralellik göstermektedir denebilir.

Sanat eğitiminin bilişsel yönü yani sanatsal öğrenme ile semboller arasında bir ilişkiden bahsedilebilir. Gardner'e (1989: 168) göre; Goodman, Semboller Teorisi'ni ortaya atan araştırmacılardan biridir. Projenin süresince, çalışmanın büyük kısmı, sanat dallarında kullanılan temel kavram ve yöntemlerin analizi ve bu konu üzerine yürütülen iç disipline sahip tartışmalardan oluşmuştur. Çalışmalar sonucunda ortaya çıkan bakış açısı, bilişsel bilgi üzerine yoğunlaşmıştır. Yani, ne olursa olsun, sanatsal çalışmaların bir bölümü diğer etkinliklere iştirak ettiklerinden, diğerleri de sanat için özel öneme sahip olduklarından zihinsel etkinlikler için gerekli görülürler. Sanatla ilgilenen bir kişi, ilgilendiği sanat dalında belirlenmiş sembol sistemlerini okuyup yazabilmelidir. Sanattaki 'okuyan' sıfatını kazanmak için, kişinin müzikteki farklı stilleri ayırt edebilmesi veya bir şiir veya romanın temsili içeriğini seçebilmesi gerekir. Sanatta 'yazar' sıfatına sahip kişinin, estetiği ve başarıyı yakalayacak durumları önermek için soyut biçim ve renkleri kullanabilmesi veya farklı mevsim veya psikolojik durumların etkisini yaratmak için müzikal tabirleri etkili şekilde kullanabilmesi gerekir.

Bilişsel süreci ve anlatımcı boyutu ile genel anlamda sanat eğitiminin ve dar anlamda görsel sanatlar eğitiminin çocuk için önemi açıktır. Kırışoğlu'na (2009: 16) göre; sanat eğitimi nitelikli sembol yaratmayı ve bu sembolleri düşünme ve özdeşleşim yolu ile çözümlemeyi ve bu konuda ussal kapasiteler geliştirmeyi gerektirir. Bunun yolu öğretim ve öğrenmedir.

Sanatın eğitimi ve öğretimi birçok açıdan önemli olduğu açıktır. Sanat eğitiminin önemli yanlarından biri sanatın sembolik dilini öğretmektir. Atan'a (2004: 61) göre; sanat eğitimi, doğanın şifrelerini doğal bir biçimde deşifre etme eğitimidir. Doğanın dilini sanatın diline çevirmek etkinliği, bir anlamda sembolik oyun içine girmektir. Doğa laboratuvarı, beyin laboratuvarı, palet (renk) laboratuvarı bileşkesi sonucunda yapılan tasarım ve uygulayımın, "doğadan ama doğa olmayan" bir yöntembilimsel sanat olgusudur. Kırışoğlu'na (2009: 61) göre; sanatta eğitim ve öğretim; anlamlı semboller yaratmaya, bu yaratılan sembolleri eleştirel yaklaşımla okumaya ve bu yolla öznel benliği oluşturmaya, geliştirmeye yönelik düzenlemeyi kapsayan bir süreçtir. Yaşamın her döneminde ve anında sürmesi istenen bu anlamlı kültürlerime süreci okullarda belirli düzenlemeler içinde gerçekleşir. Gökaydın'a (1996: 28) göre ise; yaptığı sürekli tekrarlar ve denemeler öğrenciyi, kişisel bir bilince ulaştırır ve kendi sembollerini ve anlatım düzeyini formüle etmeyi deneyerek öğrenir. Ortaya çıkan yapıt, tümü ile deneysel olması ve öğrencinin kişisel zekâsı, sezgisi ve bilgisinin sonucu olması nedeniyle kesinlikle, tek ve orijinaldir.

8. SONUÇ (CONCLUSION)

Sanat bir evrensel dil ve iletişimdir. Sanatı evrensel dil yapan sembollerdir denebilir. Örneğin, görsel sanatları evrensel yapan görsel sembollerdir ve bu görsel semboller sayesinde görsel iletişim kurulmuş olur. Bu görsel iletişimin yeterli düzeyde ya da ileri düzeyde olması için bu dilin öğretilmesi gerekir. Sanatın görsel dilinin öğretilmesi sanat eğitiminin esas gayesi olmalıdır.

Görsel sanatlar (Resim-iş), ilk ve ortaöğretim sürecinde sanat eğitimi pek önemsemeyen birtakım kurumların daha önceki dönemlerdeki uygulamalarda olduğu gibi, sadece yetenekli bir grup öğrenciyi, masaya konulan bir sürahinin resmini yaptırmak, ya da tabure üzerinde oturan bir öğrencinin resmini çizdirmekle sınırlı değildir. Günümüzde Resim-iş öğretmeni tüm öğrencilerini yaratıcı düşünme ve uygulamalara

yönelten bir sanatçı, görev aldığı eğitim kurumunun sanat danışmanı, iletişim tasarımcısı, sahne tasarımcısı, fotoğrafçısı dekoratörü ve masaüstü yayıncısı ya da grafikçisi gibi donanımlı olmak zorundadır (Genç, 2004: 8). Bütün bu alanların başarısı için görsel sanatların sembolik dilini öğrenmek ve hitap edilen kitlenin beklentisine göre kullanmak başarıya götürecektir.

Görsel sanatlar eğitimi yalnız okulun dört duvarı arasında oluşmaz. Bugün iletişim araçları, çocuğu ve genci en az okul kadar etkilemektedir. İletişim araçlarının yanlış kullanılması toplumu yoz ürünlerin kullanıma itebilir, yaratıcılığı önleyebilir, geçmiş çağların zevkini çağdaş gibi gösterebilir. Zevksizlik örneği iletişim araçlarının kontrol altına alınması için alanda uzmanlaşmış, değerli eğitimcilerimizden yararlanılması gerekir (Telli, 1990: 31). Görsel sanatların etkili olduğu tüm alanlarda görsel iletişimin amacına uygun olması için görsel sanatlar eğitimcilerine önemli görevler düşmektedir.

Çağımızın hızlı iletişiminde görselliğin oldukça önem kazandığı açıkça görülmektedir. Görsel semboller görsel iletişimi hızlandırmakta, görsel iletişim yaygınlaşmakta ve görsel dilin evrenselliği iyice kendini hissettirmektedir. Görsel iletişimin öğrenilmesi görsel sembollerin gerektiği gibi kullanılmasına, bu da görsel sanatlar eğitimine bağlıdır. Bu açıdan görsel sanatlar eğitimi çağımızda ayrı bir önem daha kazanmıştır.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. Ashton, D., (2001). Picasso Konuşuyor (Çev: Mehmet Yılmaz-Nahide Yılmaz) Ankara: Ütopya Yayınevi.
2. Atan, A., (2004). Verimli Bir Sanat Eğitimi İçin Plastik Sanat Eğitimi Bölümü. II. Sanat Eğitimi Sempozyumu (Bildiriler Kitabı). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
3. Becer, E., (2002). İletişim ve Grafik Tasarım, Ankara: Dost Kitabevi.
4. Bigalı, Ş., (1984). Resim Sanatı, Ankara: Şafak Matbaası
5. Boydaş, N. ve Balcı, Y.B., (1997). Eğitimbilime Giriş. Ankara: Gazi Kitabevi.
6. Eco, U., (1998). Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik (Çev: Kemal Ayakay). İstanbul: Can Yayınları
7. Edman, I., (1998). Sanat ve İnsan (Çev: Turhan Oğuzkan) İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
8. Ersoy, A., (2002). Sanat Kavramlarına Giriş. İstanbul: Yorum Sanat Yayıncılık.
9. Erzen, J.T., (1990). Çağdaş Avrupa'da Sanat Eğitimi, Ortaöğretim Kurumlarında Resim-İş Öğretimi ve Sorunları Ankara: TED Yayınları.
10. Gardner, H., (1989). Project Zero: An Introduction to Arts Propel, Journal of Art & Design Education 8, (2), 167-181.
11. Gel, H.Y. (1996). Eğitimde temel anlayış, Milli Eğitim, Sayı;131.
12. Genç, A., (2004). Resim-İş Öğretmenliği Programına Yeni Bir Bakış. II. Sanat Eğitimi Sempozyumu (Bildiriler Kitabı). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
13. Gökaydın, N., (1996). Amaç, Çocuğun ve Gencin Yaratıcı Gücünü ve Estetik Sezgisini Geliştirmek Olmalıdır, Milli Eğitim. (131), 27,28.
14. Kandinsky, W., (2001). Sanatta Ruhsallık Üzerine (Çev: Gülin Ekinci). İstanbul: Umut Matbaacılık.
15. Kehnemuyi, Z., (2001). Çocuğun Görsel Sanat Eğitimi, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

16. Kırışoğlu, O.T., (2009). Sanat, kültür, yaratıcılık, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
17. Klee, P., (2006). Çağdaş Sanat Kuramı (Çev: Mehmet Dündar) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
18. Koyuncu, S.S., (2008). Sanatın boşluğunda duran giz: Ezoterizm 3.Ulusal Sanat Eğitimi Sempozyumu (Bildiriler Kitabı) , Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
19. Kuspit, D., (2006). Sanatın Sonu (Çev: Yasemin Tezgiden). İstanbul: Metis Yayıncılık.
20. Leppert, R., (2002). Sanatta Anlamın Görüntüsü (Çev: İsmail Türkmen), İstanbul: Ayrıntı Yayıncılık.
21. Mondadori, A., (1981). Sanat Tarihi (Çev. Hasan Kuruyazıcı, stn Alsaç). Görsel Yayınlar Ansiklopedik Neşriyat Ticaret ve Sanayi A.Ş..
22. Özel, A., (2000). Sanatın Bilim Kurgusu Mu Bilim Kurgunun Sanatı Mı? Bilgi Çağı ve Sanat (6.Ulusal Sanat Sempozyumu). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları: 8.
23. zen, Y., (2001). İlköğretimde İletişim Ankara Nobel Yayın Dağıtım.
24. Robinson, K., (2003). Yaratıcılık Aklın Sınırlarını Aşmak (Çev: Nihal Geyran Koldaş). İstanbul: Kitap Yayınevi
25. Striker, S., (2005). Çocuklarda Sanat Eğitimi, İstanbul: Epsilon Yayıncılık
26. TDK, (2010). <http://www.tdk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 23 Mayıs 2010)
27. Telli, H., (1990). Türkiye’de Resim-İş đretimine Genel Bir Bakış, Ortaöğretim Kurumlarında Resim-İş đretimi ve Sorunları. Ankara: TED Yayınları.
28. Tepecik, A., (2002). Grafik Sanatlar. Ankara: Detay Yayıncılık.
29. Turanî, A., (1998). Sanat Terimleri Sözlüđü, İstanbul: Remzi Kitabevi.
30. Ülgen, G., (1995) Eğitim Psikolojisi. Ankara: Bilim Yayınları
31. Yavuzer, H., (1992). Resimleriyle Çocuk, İstanbul: Remzi Kitabevi.
32. Yetişken, H., (1998). Estetiđin ABC’si, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
33. Yurdakul, İ., (1990). Orta đretimde Sanat Eğitimi Sorunları, Ortaöğretim Kurumlarında Resim-İş đretimi ve Sorunları Ankara: TED Yayınları.